

przygotowanemu merytorycznie czytelnikowi zapoznanie się ze skomplikowaną terminologią i treścią manichejskiej doktryny. Podobną rolę w tekstach pełnią także komentarze zawarte w przypisach. Charakterystyczne dla doktryny manichejskiej terminy zostały umieszczone w oryginale (transkrypcja fonetyczna). Należy także docenić fakt, iż Redaktor wybrał teksty z wszystkich dostępnych na dzień dzisiejszy wydań manichejskich pism.

Jednak, jak każda antologia, tak i niniejsza praca stanowi subiektywny wybór autora. Wśród wykorzystanych dzieł przeważają teksty znalezione w Turfan. Szkoda, że Autor nie przybliżył w większym stopniu manichejskich tekstów zachowanych w języku koptyjskim, jak choćby *Psalmy Bema*. W zbiorze *Hymnów do Jezusa* (s. 317-352) Redaktor umieścił także *Psalmy Heraklidesa* (s. 321-334), które w *A Manichean Psalm-book, part II* C.R.C. Allberry (s. 97) znajdują się w innym zbiorze psalmów. Charakter naukowy zbioru obniża także brak tekstów oryginalnych. Należy jednak stwierdzić, iż niniejsza antologia spełnia zamierzony przez Redaktora cel; przybliży zainteresowanym historię, terminologię, doktrynę dogmatyczną oraz przepisy moralne i liturgiczne Manichejczyków. Oby podobna praca mogła wkrótce ukazać się również na polskim rynku wydawniczym.

Ks. Roman Szmurło – Warszawa, UKSW

Constituzioni dei Santi Apostoli per mano di Clemente, trad. Domenico Spada – Dimitrios Salachas, Roma 2001, ss. 316.

W Wydawnictwie Urbaniana University Press ukazały się po raz pierwszy w języku włoskim *Konstytucje Apostolskie*. Tłumaczenie tego najważniejszego i najbardziej kompletnego tekstu legislacyjnego pierwotnego Kościoła oparte zostało przede wszystkim na wydaniu F.X. Funka (Paderborn 1905), w pracy korzystano jednak również z wydania francuskiego M. Metzgera (Paryż 1985-1987).

W obszernym Wprowadzeniu do *Konstytucji*, autorzy tłumaczenia ukazali strukturę tego dzieła, środowisko, w którym powstało, oraz jego charakter literacki. Wyszczególniono także wszystkie istniejące manuskrypty i ukazano historie poszczególnych wydań. Na końcu książki zamieszczono, w kolejności, następujące indeksy: cytatów biblijnych, tematyczny, terminów kanonicznych, oraz obszerną bibliografię. Tłumaczenie jest owocem współpracy pomiędzy Wydziałem Teologii i Wydziałem Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu „Urbanianum”, a autorami są jego profesorowie: Domenico Spada i Dimitrios Salachas.

Jeżeli chodzi o samo dzieło – *Konstytucje Apostolskie*, to odzwierciedlają one zasadniczo tradycje Kościołów Syrii i Antiochii, a pośrednio także tradycje całego

Kościola, ponieważ – jak wiadomo – poszczególne stolice trwały w czasie powstania *Konstytucji* (IV wiek) w jedność z Rzymem i między sobą. W sposób symboliczny nieznan autor *Konstytucji* ukazał tę jedność posługując się imieniem i autorytetem papieża Klemensa, biskupa Rzymian. *Konstytucje* te są więc syntezą katolickiej nauki dotyczącej wiary i dyscypliny pierwotnego Kościoła.

Jeśli chodzi o strukturę samego dzieła, to podzielone zostało na osiem ksiąg. Otwierają je przepisy dotyczące *świeckich*, w których jest mowa, m.in., o godności świeckich, o ich stroju czy lekturze itp. (księga I). Po nich następują wskazania dotyczące *biskupów*, opisując, m. in., wymagania stawiane biskupom oraz władzę, jaką posiadają itp. (księga II). W kolejnej księdze poświęconej *wdowom* (księga III), wyszczególniono warunki związane z przystąpieniem do tego stanu; mowa jest tutaj także o roli kobiety i jej zadaniach w ówczesnym Kościele. Księga IV, poświęcona *sterotom*, przypomina biskupom i całej wspólnoty o obowiązku opieki nad nimi oraz zapewnieniu im środków do życia i wykształcenia; drugim tematem tej księgi jest wychowanie dzieci w karności. W księdze V mowa jest o *męczennikach*: ukazuje ona wielkość męczeństwa i wzywa wiernych do pomocy prześladowanym. W księdze VI poświęconej *herezjom* i *schizmom*, podkreśla się obowiązek obrony prawdziwej wiary, spoczywający głównie na biskupach; wspomina się też tutaj o pożytku płynącym ze starego Prawa i o nowej wolności w Chrystusie. Księga VII skupia się z kolei na *chrześcijańskim życiu*: prawo moralne zostało w niej opisane według schematu dwóch dróg: „drogi życia” (dobrych uczynków) i „drogi śmierci” (grzechu). W dalszej części tej księgi przytoczono szczegółowe wskazania dotyczące dyscypliny i kultu. Znajdujemy w niej również kilka modlitw o inspiracji starotestamentalnej i przepisy dotyczące przygotowania katechumenów do chrztu świętego. W ostatniej, VIII księdze, poświęconej *przepisom kościelnym*, zamieszczono obrzędy i formularze do poszczególnych święceń i do liturgii Mszy św. oraz przepisy właściwe dla każdej kategorii wiernych: kapłanów, diakonów, diakonis, subdiakonów, lektorów, wyznawców, dziewic, wdów i egzorcyistów. Mamy w niej również normy dotyczące zachowania świąt i administrowania dobrami Kościoła. Na samym końcu, w punkcie 46, dodano 85 tzw. *Kanonów apostołskich*.

Konstytucje Apostolskie – jak piszą we wstępie tłumacze – są świadectwem początków Kościoła, który cieszył się jednością, pulsując wiarą i miłością. Dla dzisiejszego podzielonego Kościoła mogą one zatem stanowić drogę powrotu do punktu wyjścia, aby spotkać się w nim na nowo. Pozostają, poza tym, nieustannym źródłem inspiracji, ponieważ wszystko zaczęło się właśnie tam – w Kościele apostołskim. I chociaż jego *Konstytucje* zostały nam przekazane mocą autorytetu papieża Klemensa, to jednak w rzeczywistości są wielkim darem chrześcijańskiego Wschodu. Nasza publikacja – piszą dalej autorzy tłumaczenia – jest więc hołdem złożonym Kościołom wschodnim, i przyczynkiem w wysiłkach na rzecz jedności. *Konstytucje* bardzo jasno wyrażają bowiem

myśl, że żaden z Kościołów nie może stanowić wspólnoty (*communio*) sam dla siebie, a jedynie między sobą, tak jak nieugięcie zachowywali jedność wspólnot Apostołowie i ich następcy, i jak chciał tego nasz Pan. W świetle nieustannych wysiłków Ojca św. Jana Pawła II na rzecz takiej właśnie jedności, oraz Jego ostatnich podróży apostołskich do Egiptu, Grecji i Syrii, słowa tłumaczy i wydana przez nich praca nabierają dodatkowego znaczenia.

Ks. Arkadiusz Nocoń – Rzym

Ks. Jan BIAŁOBOK, *Instytucja rodziców chrzestnych w ustawodawstwie Kościoła rzymsko-katolickiego (studium historyczno-prawne)*, Tarnów 2001, Biblos, ss. 299.

Współczesny prawodawca kościelny podkreśla, że „sprawowanie chrztu powinno być odpowiednio przygotowane” (KPK kan. 851), co oznacza w przypadku rodziców i rodziców chrzestnych, obowiązek „należytego” pouczenia przez proboszcza lub innych prezbiterów „o znaczeniu tego sakramentu i o związanych z nim obowiązkach” (KPK kan. 851, 2⁰). Składać się na nie mają „pasterskie pouczenie, a także wspólna modlitwa” (tamże). I chociaż w nowym obrzędzie chrztu zadania i czynności rodziców dziecka są o wiele bardziej wyeksponowane niż chrzestnych¹, to jednak w księdze *Kodeksu Prawa Kanonicznego* poświęconej uświęcającemu zadaniu Kościoła, przeznaczono im specjalny rozdział (*Chrzestni*, KPK kan. 872-874). Obecność chrzestnych podczas celebracji tego sakramentu stanowi regułę, która dopuszcza wyjątki, a więc także brak ich obecności. Wówczas należy zatroszczyć się o to, „ażeby był przynajmniej jeden świadek, który by mógł stwierdzić udzielenie chrztu” (KPK kan. 875). Różnica zaś pomiędzy chrzestnym a świadkiem sprowadza się do tego, że „pierwszy wykonuje w obrzędzie chrztu przewidziane dla niego funkcje i podejmuje na przyszłość pewne zobowiązania, podczas gdy świadek jest w zasadzie tylko obecny i może zaświadczyć o udzieleniu chrztu”². Prawodawca wskazał też warunki, jakim winien czynić zadość ten, który pełni funkcję chrzestnego (chrzestnych)³. Bardziej dokładne wskazania znajdujemy w księgach liturgicznych⁴.

¹ Por. E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, III, Warszawa 1986, 144: „Jest charakterystyczne, że w nowym obrzędzie chrztu mocno zaakcentowano rolę naturalnych rodziców i to w pewnym sensie «kosztem» chrzestnych”. Skrót, oprócz zaznaczonych w tekście, podajemy za: *Encyklopedia Katolicka. Wykaz skrótów*, oprac. J. Warmiński – E. Gigilewicz – R. Sawa, wyd. 2 popr. i rozszerzone. Lublin 1993.

² Szafrowski III 146.

³ KPK w kan. 873 poucza: „Należy wybrać jednego tylko chrzestnego lub chrzestną, albo dwoje chrzestnych” (por. KPK kan. 872-874).

⁴ Szafrowski III 146.